

(folytatás a 3. oldalról)

az egész lé vörös lesz; a vöröshagyma és só természetesen nem hiányzik. A halászos-lé készítésének mestersége abban rejlik leginkább, hogy kedves ízt tudnak adni ezen éteteknek; és csakugyan úgy van, hogy ki egy ízletesen készült halászlét élvezett, mindig emlegeti s mint sokan ki szokták magukat fejezni, mindig szájukban van az íze; meglehet sokat járul ezen ínycsemlékhez az, hogy a halat rendesen elevenen vakarják, vérét a bográcsba eresztik; és hogy az élvezők többnyire előbb a Tiszához egy kis kirándulást tesznek, mely után ezen könnyen emészthető dús táplálékú étkek egy kis jó bor melléklésével, minthogy azt szokták mondani, hogy „*maledictuspiscis in terti a aqua* (rossz a hal a harmadik vízben); üdítő természetüknél fogva kedves emléket hagynak maguk után.”

Nagy tekintélyű orvos volt. A bécsi uralkodóháztól – közvetlenül a királyi pártól – egy olyan különleges felkérést kapott, hogy az újszülött Mária Valéria főhercegnő gondozására válassza ki a magyar dajkát. Az általa kiválasztott dajka személye annyira sikeres volt, hogy hálából a királynő, az édesanya, a magyarok körében oly népszerű Sziszi királyné egy értékes, türkizzel és két gyémánttal ékesített gyűrűvel jutalmazta. A Frantz család ezt az aranygyűrűt a későbbiekben örökbecsű ereklyeként őrizte.

Az 1870-ben Pesten kiadott *Természettudományi Közlöny* havi folyóirat arról számolt be, hogy az előző évben

Frantz Alajost a választmány ülésén rendes tagnak megválasztották.

De egy ma már kevésbé ismert feladatot is betöltött. Eger város egyik negyedének – egész pontosan az I. negyednek, 1873-as évben ő volt a *fertálymestere*. Rögtön adódik a kérdés mit is jelent a ma kevesek számára ismert régies kifejezés és feladatkör. Eredetét tekintve az észak- és nyugat magyarországi szabad királyi és mezővárosokban általános rendészeti, főleg tűzrendészeti és közbiztonsági feladatokkal megbízott tisztségviselő volt, akit évente a városrész rangosabb polgárai közül választottak meg. Fő feladata volt, hogy a városi tanács és a városrész között közvetített. Munkájáért fizetséget nem kapott (*nobile officium*).

Halála és emléke

De az élet igen gyakran a jó emberekkel szemben könyörtelen. Az erős testalkatú, jó egészségnek kinéző kiváló orvos, gyakran panaszkodott állandóan ismétlődő szívbaja miatt. Az ereje teljében lévő Frantz doktor egész életében megszámlálhatatlan ember életét mentette meg, de az ő szívbaja végzetessé vált. Orvoskollegáinak öszszes buzgalma és családjának önfeláldozó ápolása sem segített, nem tudták a kiváló orvos életét megmenteni. „*A halál kérlelhetetlenül kioltá a legnemesebb életet!*” – írta halálakor az Eger című hetilap 1885. szeptemberi száma. Édesanyja, felesége, négy gyermeke és két testvére gyászolta.

Nekrológiában a következőket írták: „*A megyei tisztkarnak oly tagja volt ő, kiben nem csak a megye kitűnő tisztviselőjét, hanem a gyógysegélyre szoruló nagy közönség is méltán nagy, sőt föltétlen bizalommal környezett orvosi barátját veszette el, kinek híre és szakferfiúi tekintélye – különösen, mint kiváló és majdnem csallhatatlanul biztos diagnoszticát – a megye határain is messze túlterjedt s még az ország központján működőorvosi nevezetességek, sőt az egyetem tudós tanárai előtt is ismerve és elismerve volt.*”

Özvegye, férje halála után nagyon sokat jótékonykodott, adományokat adott.

Felesége még megérte, hogy egyik unokáját, Frantz Piroskát fényes és díszes esküvő keretében nagykallói Kállay Sándor császári és királyi főhadnagy vette feleségül 1889 januárjában.

Források:

Heves és Külső Szolnok (törvényesen) egyesült vármegyéknek leírása. Eger, Nyomtatott az Érseki Lyceum könyv- és nyomdájában. 1868

Magyar Közegészségügyi Kronológia (1867–1896); Összeállította Gazda István, Kézirat. Magyar Tudománytörténeti és Egészségtudományi Intézet Budapest, 2017

Heves megye történeti archontológiája 1681–2000 Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 14. Eger 2011

Metykó Béla
helytörténeti kutató

Emlékezés régi jászberényi tanárookra XVIII.

A Lehel Vezér Gimnáziumban, az igazgatói iroda ajtajával szemköztí falon található egy régi érettségi tablókép, amit Benke László tanár, festőművész készített. Nem fényképek, hanem graffittal készült képek vannak rajta. A tablón a József nádor Gimnázium 1944/45-ös tanévben érettségizett növendékei láthatók tanáraikkal együtt. Nyolc diák és nyolc tanár.

Kíváncsi voltam, hogy a tablón látható tanárok mikortól, milyen módon vettek részt az iskola oktató-nevelő munkájában, és mennyire voltak részei a város életének.

Elsőként dr. Kemenes Antal (1884–1971) történelem-földrajz szakos főgimnáziumi tanár életéről, munkássá-

gáról próbáltam adatokat gyűjteni. A múltidő természetesen most is befolyásolta kutató munkámat, de bízom benne, hogy ennek ellenére képet tudok adni Kemenes Antal tanár izgalmas, érdekes életéről. Ő maga Kemenesnek írta a nevét, több helyen Kémenesként szerepel. Magyarázatot nem találtam erre az eltérésre.

Több ma élő Kemenes nevű személyt megkerestem, de vagy nem voltak rokonok, vagy a Kemenes felvett nevük volt. Hasznos adatokat kaptam viszont távoli rokonoktól: Nagy Lászlótól és feleségétől, Koncz Évától. A régi tanítványai közül dr. Suba György visszaemlékezését felesége, Julika jegyezte le és juttatta el hozzám. Segítségemre volt a

Jász Múzeum igazgatója, dr. Bathó Edit is. Mindegyikőjüknek ez úton mondok köszönetet. Segítséget jelentettek most is az iskolai évkönyvek, a korabeli újságok írásai, és újonnan megjelent két könyv, melyek egy kutatás történetét is tartalmazzák.

Kemenes Antal 1884. február 4-én született Ditrón, Csík vármegyében. Szüleiről, testvérekről nincs információ. Elemi iskolába Ditrón járt. Középszintű tanulmányait Csíksomlyón kezdte, hat évig volt a római katolikus gimnázium tanulója, majd a VII. és VIII. osztályt a kézdivásárhelyi római katolikus gimnáziumban végezte. Itt is érettségizett, az intézet 1905/06-os

tanévi értesítőjében az olvasható, hogy egyszerűen érett, és teológusnak készül. Diákkorában is szereplője volt az iskolai ünnepeknek. 1906. április 29-én, VIII. osztályos korában a gimnáziumban a Mária- Kongregáció ünnepélyes tagfelvételén Majláth G. Károly erdélyi püspök jelenlétében az ifjúság tisztelgéséért ő mondta az üdvözlő beszédet.

Az egyetemet Kolozsváron végezte, 1912. március 22-én kapta meg tanári oklevelét.

Élete a tanári diploma birtokában az 1910-es években

Az 1911/12-es tanévben a szegedi állami főgimnázium gyakorló tanára volt. A következő, 1912/13-as tanévben a csíkszeredai római katolikus főgimnáziumban kiegészítő tanárként dolgozott 1913. július 29-ig. Innen Szentgotthárdra helyezték egy cikk miatt, mintegy büntetésként. (Később lesz róla szó.)

Az 1913/14-es tanévben tehát a szentgotthárdi állami főgimnáziumban lett helyettes tanár, a III. osztály osztályfőnöke, a történelem és a földrajz szertár óra. Egy fél év múlva azonban kérte, hogy visszakérülhessen Csík vármegyébe, kérését elfogadták, és 1914. január 22-től a gyergyószentmiklósi állami főgimnáziumban tanított. A tárgyainak tanítása mellett az V. osztály osztályfőnöki feladatát is ellátta. Az iskolai munkán kívül a Gyergyószentmiklósi Katolikus Kör könyvtárosa volt és a Csíkvármegyei Irodalmi Társaság irodalmi osztályának tagjaként 1914. április 11-én ünnepi beszédet is mondott. A Katolikus Körben pedig két alkalommal is ismeretterjesztő előadást tartott.

Később az iskola rendes tanára azonban csak papíron volt. Ugyanis 1914. augusztus elsejével a világháború tűzvonalában találta magát, az orosz fronton harcolt. Október 14-én pedig Kemenes Antal szakaszvezető hadifogságba került. Az ezt követő 5 évben Kelet-Szibéria volt az élettere. „1914-ben kerültem Oroszországba, mint hadifogoly, (...) Előbb a legkeletibb szibériai kormányzóságban, Nikolszk-Uzuriszban éltem, ahonnan 1916-ban az európai Ufa-kormányzóságba szöktem.” – mondta egy interjúban Kemenes Antal. (Ellenzék 1922. február 5.)

A hadifogság alatt sok emberrel került kapcsolatba. „A hadifogolytáborban találkoztam egy öreg kozákkal, aki

megkérdezte, hogy milyen nemzet fia ön? Mondtam, hogy magyar vagyok, mire ő válaszolta, 'milyen dicső, bátor nemzet fia ön' – ezzel tisztelt engem és az egész magyar nemzetet” – emlékezett dr. Suba György, a tanítvány a tanár úr történetére.

1916-tól a novgorodi kormányzóságban vasútépítő munkás volt, majd az Uralban rézbányász.

Dr. Kemenes Antal az 1942-43-as tablóképen

1919 tavaszán pedig pék lett a 3. urali hadseregben. Innen, azaz Alekszandr V. Kolcsak admirális hadseregétől 1919 június 9-én szabadult meg (megszökött?), eljutott Moszkvába majd Kijevbe. Kijevben azonban feltartóztatták, de sikerült rokkantná nyilváníttatnia magát, s így elkerülte a kényszersorozást. Végül 1919. augusztus végére hazaért. A háborúban mutatott hősiességéért a Károly csapatkereszt tulajdonosa lett.

A hadifogságból hazatérés után

A tanári pályája folytatódott. A menekült tanár a mezőkövesdi királyi katolikus főgimnázium tanára lett. Az 1920/21-es tanévben szaktárgyai mellett görögptóló irodalmat és filozófiát is tanított. Az 1921/22-es tanév értesítőjében azonban a következő olvasható: „Kemenes Antal dr. intézetünkhöz két év előtt ideiglenesen beosztott menekült tanár B státuszba soroltatván, a pénzügyminisztérium rendelkezésére bocsátott, és a tanév folyamán szolgáltatot sehol nem teljesített.”

1921-ben filológiából doktorált Pécsen. Doktori értekezésének a címe *A történelmi materializmus történeti és bölcséleti alapjainak vizsgálata* volt. 1922-ben korábbi kutatásairól, a székhely rovásírás és a tulajdonjegyek kapcsolatáról tartott előadást a budapesti Néprajzi Társaságban.

1923-ban a sümegi Kisfaludy Sándor főreáliskolába helyezték, ahol egészen 1930-ig tanított. Sümeg közéletében igen aktívan vett részt az országos Rákóczi Szövetség sümegi fiókjának tagjaként. A Pesti Hírlap 1929. január 31-én számolt be a következőről: „A sümegi Rákóczi Szövetség nevében dr. Kemenes Antal sümegi főreáliskolai tanár indítványára Sümeg nagyközség egyik utcáját „Lord Rothermere” utcának nevezte el és márványtáblával jelölte meg. Az utca elnevezéséről a Rákóczi Szövetség emlékiratban értesítette a nemes lordot.” A lord a magyar revízió egyik fő támogatója volt.

A Pécsi Napló 1927. április 17-i számában olvastam egy Sásdi Sándor írást, amiben a pécsi vonaton utazó, Szabó Irén nevű nőről írt, aki Szabó Dezső író, publicista testvérhúga volt. Tanítónő lett, de félnotásnak tartják, még bátyja is. Hánytatott életét elmeséli Sásdinak. Verseket ír, azokat próbálja eladni, abból élni. Bejárta csonka Magyarországot, de csak megalázták, még a bátyja is. Egy ember segített rajta, „Kemenes Antal sümegi főreáliskolai tanár. Keresztülvitte, hogy az iskolákban előadásokat tartsak. Különbön ő nevezett el „Trianon földönfutójának” – mondta Sásdi Sándornak.

A jászberényi főgimnázium tanára

A Hivatalos Közlöny 1930. június 15-ei számában jelent meg a következő hír: „A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter (...) Ágotai Ferenc jászberényi állami József nádor reál-gimnáziumi és dr. Kemenes Antal sümegi állami reáliskolai tanárokat, a szolgálat érdekében (540-11-646- 193. sz.) kölcsönösen áthelyezte”

A jászberényi főgimnázium 1930/31-es évi értesítőjében pedig ez olvasható: „A múlt tanév végén intézetünkhöz helyezett dr. Kemenes Antal és Újvári Gyula r. tanárok itteni állásukat a f. isk. év elején elfoglalták s nagy buzgalommal, hozzáértéssel szolgálják az intézet, a tanulói ifjúság érdekét a tanártestület többi tagjaival való harmonikus együttműködés útján.”

(folytatás a 6. oldalon)

(folytatás az 5. oldalról)

Vagyis 1930/31-es tanévtől Jászberény lakosa, a főgimnázium tanára lett, akiről tanítványa, dr. Suba György azt mondta: „Jól felkészült, képzett ember volt. Ha rosszul felelt a diák, a szekundát a következő megjegyzéssel írta be rövid ceruzájával a tanári noteszébe: »Beírom én, be én, mért ne írnám, törvényadta jogom van hozzá!«»

Már az első itteni tanévben részt vett egy, a tanulást segítő akcióban. A tanulók a francia nyelvű beszédgyakorlatoknál igen jól használható képgyűjteményt, és a földrajz tanításához szükséges levelezőlapgyűjteményt készítettek, melyet állandón gyarapítottak. Ebben több tanártársával együtt segített. Sőt a későbbi években ő irányította a levelezőlapok gyűjtését, az 1934/35-ös tanévben például 824 darab levelezőlap lett az eredmény.

A gyűjteményből a tanulók 100 darab szebbnél-szebb földrajzi tablót készítettek, hazánk tájegyeinek, Eurázsia, Afrika és Amerika bemutatására. A szaktanár lelkes irányításával történelmi és földrajzi vázlatnapló is készült a képeslapokból. A buzgó tanulói munka eredménye lett sok történelmi és földrajzi összehasonlító táblázat is.

1937/38-ban a VIII. osztályban történelemből bemutató órát tartott a *felszabadító háború és következményei* témában.

Több évben volt osztályfőnök, de csak helyettesített, nem vitte végig érettségi-re az osztályokat. A történelem, a földrajz és filológia szertár őre volt.

Igazgatóhelyettesként szolgálta az iskolát 1938-40 között. 1938/39-ben a vonaton bejáró tanulók be- és kivonulását ellenőrizte, sőt szállásfelügyelő is volt.

Tanórán kívül is a tanulók személyiségének, tudásának alakulását, bővülését segítette. Évente különböző évfolyamú osztályoknak több kirándulást szervezett, melyek tartalma az adott év tananyagához kapcsolódott.

A kisebbeknél a lakóhely és környékének élményszerű megismerése, a természet megkedveltetése volt a cél, ennek érdekében terepgyakorlatokat vezetett.

A jászberényi (például Margit-sziget), jászjákóhalmai terepgyakorlatokon sor került a katonai térképismeret alapelemeinek alkalmazására, térképrajzolásra, tájékozódásra a szabadban irányítással és anélkül, távolságbecsléssel, távolságmérésre. A városban tett

séták a műemlékek, a *Rákóczi fája*, a hősi szobrok megtekintése a helyismeretszerzést, a hazafias érzés elmélyítését szolgálták

A Jász Múzeum kiállításait tematikusan látogatta a gyerekekkel. A történelem előtti és az ókori emlékek, a középkori anyag megtekintése, Jászberény történelmi múltja a diákok történelmi ismereteinek bővítését, rendszerbe szedését eredményezték.

A fővárosi kirándulások szintén tanulságosak, élménydúsak voltak. Felkeresték Budapest nevezetességeit, jártak az Állatkertben, a Gellért-hegyen, megtekintették a Néprajzi Múzeum, a Nemzeti Múzeum, az Iparművészeti Múzeum, a Szépművészeti Múzeum és a Nemzeti Képtár anyagát. A budapesti kirándulások gyakran a Nemzeti Színház előadásain való részvétellel zárultak

Kossuth Lajos halálának 50. évfordulóján, 1944. március 20-án emlékező ünnepséget tartott az iskola, melyen dr. Kemenes Antal emlékezett a nagy hazafira, a diákok énekszámait, szavatait közepette.

Az évi rendes szülői értekezleten 1931. november 8-án előadást tartott a hazafias nevelésről, ezzel irányította is a szülőket.

1938. november 6-án, a Felvidék Magyarországhoz való visszatérésének örömeire rendezett ünnepségen az ünnepi beszédet mondta, a tanulóifjúság örömét Faragó László VIII. osztályos tanuló tolmácsolta.

„1940. február 29-én az egybegyűlt tanulóifjúság és tanári testület előtt dr. Kemenes Antal igazgatóhelyettes emlékezett meg *Kormányzó Urunk Öfömléltósága (Horthy Miklós) 20 éves országlásáról*” – olvasható az iskolai évkönyvben.

„1941. április 16-án Kemenes Antal dr. igazgatóhelyettes lelkes szavakkal ecsetelte Bácska visszatérésének jelentőségét a tanártestület és az egybegyűlt ifjúság előtt” – iskolai évkönyv 1940/41.

Fazekas Ágoston, a főgimnázium latin-történelem szakos tanára 1940-ben vonult nyugdíjba, az évkönyvben Kemenes Antal méltatta kollégáját. „*Mint tanár, újságíró, felelős lapszerkesztő és tekintélyes intézmények vezetője, városunk hazafias és művelődési mozgalmaiban, két évtizeden át egy darab élő történelem volt és maradt ma is.*”

Közéleti tevékenysége, a hazafias és művelődési mozgalmakban való aktív

részvétele Jászberény városában és országosan is sokrétű volt. Önálló történetbölcséleti és székelytörténeti tanulmányokkal foglalkozott.

Választékos, tartalmas, meghatározó, figyelmet felkeltő beszédei miatt gyakran kérték fel városi ünnepségek szónokának, például 1931., 1934. október 6-án, az aradi vértanúk napján és 1936., 1940., 1941. március 15-én az 1848-as emléknapon, vagy a városi Rákóczi ünnepélyen 1935. április 7-én.

1934. áprilisában a Nemzeti Egység Pártja jászberényi szerveződésének 3000 tagja volt, akiknek képviselői ülést tartottak a Déryné Művelődési Házban. A nagy hatású záróbeszédet Kemenes Antal tartotta. (Függetlenség, 1934. 04. 03.)

A városi rendezvényeken, melyeket a déli országrészek visszahódításakor, Székelyföld, Észak-Erdély és Kelet-Magyarország hazatérésekor rendeztek, ő mondta az ünnepi beszédet.

1942-ben pedig „*Kormányzó Urunk neve napján a társ. egyesületek, a hősök napján pedig Jászberény m. város szóno-ka*” volt – írta az évkönyv.

A jászberényi Iskolán kívüli Népművelési Bizottság tagjaként minden évben sorozatos népművelési, közművelődési előadásokat tartott leventéknek, népkörökben, például a történetfilozófia tárgyköréből. A jászberényi Kaszinó Egyesület tagja, a jászberényi VI. kerületi Közművelődési Kör dísztagja, a Magyar Revíziós Liga jászberényi választmányának tagja volt. 1935-ben rendezték a jászberényi Katolikus Hetet, ahol „*Krisztus a történelemben*” címmel beszédet mondott.

„*A Légoltalmi Liga jászberényi csoportjának május 11-i műsorral egybekötött társadalmi mozgalom kezdeményezte, irányította. Ő volt a mozgalom műsorának szónoka is.*” – 1939/40-es tanév értesítője

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium megbízásából a magyar nemzeti történelem és az alkotmánytan előadója volt a kárpátaljai tanítók átképző tanfolyamán 1939-ben.

Számtalan országos egyesületnek volt tagja, ki lehet jelteni, a médiában jelentős szerepet töltött be. Az Országos Rákóczi Szövetség választmányi tagja, ügyvezető elnöke, az Országos Középiszkolai Tanáregyesület, a Székely Tudományos, Irodalmi, Művészeti Társaság tagja, a kaposvári Berzsenyi

Társaság rendes tagja, az Actio Catholica kulturális szervezetének, a Magyar Néprajzi Társaságnak a tagja volt.

Íróként, szerkesztőként a Székelység című folyóirat munkatársa, a Napkelet-Lexikon megbízott kritikusa, a Magyar Művészeti Lexikon munkatársa volt. Ez utóbbiban jelent meg Jászberényről szóló megemlékezése. Szerkesztette a Mezőkövesd és Vidéke című lapot, 1919 -1921 között. A csonkahi székelység hivatalos folyóirata, a szegedi Hargitaváralja társszerkesztője és írásai rendszeresen jelentek meg benne.

Irodalmi munkássága

Írói munkásságáról a Révai Nagy Lexikon XX. és XXI. kötetében és a Magyar Irodalmi Lexikonban olvashatunk. Igen termékeny író volt, írásai sokféle témában, sokféle lapban jelentek meg. A következőkben felsorolt önálló kötetei is sokoldalúságát bizonyítják:

Szabad órák alatt, Csíkszereda, 1912. Jórészt a Szegedi Híradóban, a Közművelődésben és a Csíki Lapokban már megjelent, változatos témájú húsz írást, elbeszélést tartalmaz a 106 oldalas könyv. Bizonyítsa ezt néhány cím a húszból: *A vén zászlótartó*, *Egy öreg honvéd emlékeiből*, *Diákbetegségek (Egy diáknaplóból)*, *A csíkszeredai gimnázium és a művészeti oktatás*, *Schopenhauer életbölcseleteiből*, *A nap és a szerves élet*.

A Gyergyó név eredete, Gyergyószentmiklós, 1914.

Gyergyó név eredete. Válasz Szádeczky Lajosnak. Gyergyószentmiklós, 1914.

A sümegi magyar királyi Kisfaludy Sándor főreáliskola története, Sümeg, 1925. A Magyarország című lap 1926. május 22-én írta: „A székesfehérvári tankerületi főigazgatóság megbízásából Kemenes Antal főreáliskolai tanár megírta a sümegi állami főreáliskola történetét. A kis történeti munka nyomon követi az iskola alapítási gondolatát a megvalósításig, hű képét nyújtja annak a küzdelemnek, amit Sümeg főreáliskolájáért folytatott, majd annak felvirágoztatására – ekkor már állami támogatással végezett”.

Eitner Zsigmond élete és pályájának rövid rajza, 1930.

Gömbös Gyula és a magyar élet (Történelmi megvilágításban), Jászberény, 1936.

Suba doktor úr ezzel kapcsolatban a következő történetet mesélte: „Írt egy

könyvet Gömbös Gyula és a magyar élet címmel, melyben Gömbös érdemeit méltatta. Évvégi utolsó órán az egyik diáktárs úgy búcsúzott tőle, hogy „tanár úrnak, nem itt, hanem egyetemi katedrán lenne a helye”. Erre nagyon meglepődött, és kérte a diákot, hogy írja le a búcsúbeszédét, hogy neki is megmaradjon. – Megjegyzendő, hogy ez a könyv, a későbbi előmenetelét akadályozta.”

Számtalan újságcikket írt, a feldolgozott témák sokaságát a következőkben szeretném bemutatni. A felsorolás természetesen nem teljes. Az újságok és néhány írásának címét, itt-ott rövid tartalmi megjegyzést is teszek.

Gyulafehérvári Közművelődés (1911/3), Szegedi Híradó (1911/12), Debrecen (1911).

A Magyar szociológiai irodalom bibliográfiája 2. kötetében olvasható az 1900-1919 között megjelent cikkek között: „Történelmi materializmus témában: **KEMENES Antal: A történelmi materializmus világállamának nehézségei.** = M.T.Sz. 1913. p.540-549. P. A történelmi materializmus felfogás bírálata, a nemzeti tulajdonságok megváltozhatatlanságának hangsúlyozása.

A fejlődés tényezői témában: **KEMENES Antal: Kultúra és középkor.** = M.T.Sz. 1913. p.289-293. P. Vita Tuszkai Ödönnel, a kereszténység védelmében.

Magyar Társadalomtudományi Szemle: Cultura és középkor (1913) „... rövid, tartalmas összefoglalásban kimutatja, hogy a középkornak hatalmas kulturáldeméi vannak”

Csíki Lapok (1912/3): A csíkszeredai gimnáziumban tanított Brassai (Wolf) Károly rajztanár, akit nehezen fogadtak be a székelyek. Az ő támogatására, Brassai Károly módszereiről és a csíkszeredai főgimnáziumban zajló művészeti nevelésről írta a Csíki Lapok 1912. október 30-i számában Kemenes Antal a következőket: „Csupán egy intézet van széles e hazában, mely a kor jobb énjének hívó szózata előtt kaput nyitott s ez a csíkszeredai ró. kath. főgimnázium. Egy intézet van, mely tanítványait az élet ábrázolására tanítja s fokozza az élet örömeit s fennen hirdeti Arisztotelésszel, hogy nemcsak a tragédia, hanem a művészet is katharizist, tisztulást jelent”. A cikket így fejezte be: „Vivat floreat, ad multos annos! Brassai Károly!” (Éljen, virágozzék, sokáig éljen! Brassay Károly!).

Magyar Nyelvőr (1913): Gyergyói szökről, Magyar Nyelvőr (1914) – Nép-

nyelvi Hagymányok – Tájsszóok – Érdekes példák a felsorolt ditrói székely szavak közül: bukli – nagy frizura, bűnyögés – gyermeksírás, csamiga – sütelen vagy főtelen tészta, fizom – képmás, gyilán – fehér szőrű, irám – árnyék, váncsi – vézna fiúcska.

Magyar Nyelvőr (1914) – Népnyelvi hagyományok – Szólások – Érdekes példák a felsorolt ditróiszekely szólások közül: „Felbogozta a farkát: megharagudott. Sáros hátú: erkölcstelen nő. Az én gazduram es hitvánkodik: betegeskedik. A tehenkain vót s nem adott tetet: rúgott és nem lehetett fejni.”

Székely Hírlap. (1914), Sepsiszentgyörgyi Független Székelység (1914), Alkotmány (1914), Római katolikus főgimnázium értesítője Gyergyószentmiklós, 1913/14, Jász Hírlapba pedagógiai cikkeket írt.

Debreceni Szemle, 1931 (5. évfolyam, 1-10. szám: *Tömegek – nagy emberek a történelemben*

Országos Középiszkolai Tanáregyesületi Közlöny (1932: Az iskola igazságszolgáltatása és az élet, Szolnok és Vidéke heti lap (1938, 1939), a jászsági Ugar című lap.

A Székely Nép című újságban 1913-ban megjelent Tászoktetővel kapcsolatos tanulmánya, a *Székely rovásírás és a tulajdonjegyek*, Budapest, 1914 és az Archaeológiai Értesítő (1914): *Tászoktetői leletekről* (Csíkvármegye Ditró község határa) szóló írások, munkák kapcsán Kemenes Antal neve gyakran került elő. „A székelyföldi, Tászoktetői írásos kövekről szóló ismeretek fennmaradásában nagy szerepe van a ditrói Józsa családnak. Elsőként Józsa Sándor gyergyó-ditrói igazgató tanító vette kezébe a kövek ügyét az 1910-es években. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum régészeit, valamint fiát és vejét, Kemenes Antal csíkszeredai főgimnáziumi tanárt is bevonta a kutatásba. Nem csak a Tászok-tetőn, hanem Ditró más határ részeiben is találtak nagy méretű írott köveket. A kutatásokat a háború és a trianoni gonosz rablóbéke félbeszakította” – olvasható Friedrich Klára írásában.

„Az 1500 méter magas Tászoktetőn nyolc darab köemléket találtak, amelyek közül a legnagyobb 120 cm x 60 cm x 60 cm. Eredetileg csak kis részük emelkedett ki a földből, a nép között azonban az a hír járta, hogy kincs van alattuk, így a keresés következtében teljesen a felszínre kerültek.

(folytatás a 8. oldalon)

(folytatás a 7. oldalról)

Kémenes Antal középiskolai tanár rajzolta le gondosan a rajtuk lévő ábrákat, majd a Székely nép című újságban 1913-ban tanulmányt írt róluk. Ez azt a büntetést vonta maga után, hogy Csíkből az ország legnyugatibb részére,

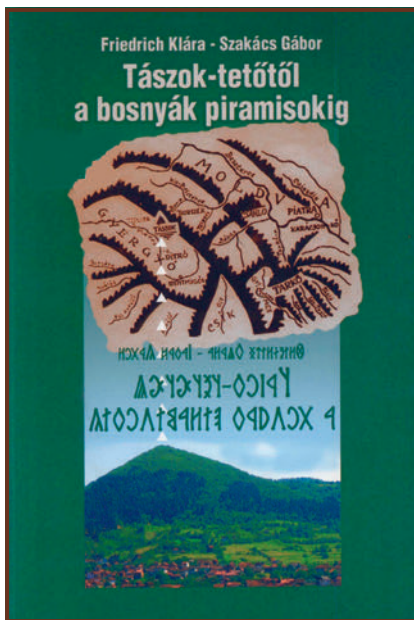
szekkel, tatárokkal és meglepetéssel vettem tudomásul, hogy ezek az emberek mennyire tudnak rólunk, magyarokról, milyen büszkék a kulturáltabb nép rokonságára és ragyogó szemmel, valóságos szeretettel beszélnek erről. A turáni népek között jutottam a székely írásra

Tászoktető

Szentgotthárdra helyezték át. Kémenes Antal szerint a kövek feliratai az 1241 és 1243 között, a tatárok elől a Tászoktetőre menekült székelyek tamgái, nemzetségei. 1920-ban a románok eltávolították

vonatkozó felfedezésre.” Más kutatókkal ellentétben ő az állította, hogy a székely rovásírás és a tulajdonjegyek – tamga – között kapcsolat van, a tamgából fejlődő

Tászoktető térképe

a tászoktetői kövekről a feliratokat.” – (wikipedia.org/wiki/Tamga)

5 éves hadifogsága alatti történelemsokról mondta: „...találkoztam turáni rokonainkkal, baskírokkal, votjákokkal, osztjákokkal, kalműkökkel, cseremi-

Borzont település helynév táblája

dött ki a rovásírás. Állítása a rokonoknál töltött idő alatt bebizonyosodott.

Józsa Sándor testvére és annak fia a Tászok-tetői leletek felfedezését elvitatják Kémenes Antaltól, mondván, az Józsa Sándoré. 1938-ban Az elintézés elintézése címmel, röpiratban válaszol a családon belüli viták tisztázására

Kémenes Antal. „Azt állítja, hogy apósa Ditró község határában, a Keskeny völgyben lévő írásos köveket fedezte fel, a Tászok-tetőieket pedig ő. Egy nyilatkozatot is közzétett, amelyet 1937. november 14-én id. Józsa Sándor gyerekei, Sándor és Margit (...) írtak alá. Ebben az áll, hogy Ditró lakossága emberemlékezet óta tudott az írásos kövekről, de azokat elsőnek sógoruk, Kémenes Antal, csíkszeredai főgimnáziumi tanár tanulmányozta, írta le és hívta fel rájuk a világ figyelmét” – olvasható Friedrich Klára-Szakács Gábor Tászok tetőtől a bosnyák piramisokig című, 2007-ben megjelent könyvében.

A hosszadalmas családi vitának csak töredékére utaltam, mert hozzátartozik a Tászok-tetői rovásírásos kövek történetéhez, de a vitát ebben az írásban nem kell részletezni. Hiszen e kövek óriási jelentőségén van a hangsúly, bár a rajtuk lévő írás tökéletes megfejtése még mindig várat magára.

A privát élete

28 éves korában Csíkszeredán alapított családot. A Csíkszereda című újság 1912. július 1-2. számában jelent meg a következő: „Kémenes Antal okleveles főgimn. gyak. tanár eljegyezte Józsa Zsuzsikát, Józsa Sándor ditrói vezértanító leányát.” Még abban az évben össze is házasodtak.

Az orosz hadifogságban lévő Kémenes Antal feleségének, a család fenntartójaként méhészete volt. Ez a Méhészeti Közlöny, Kolozsvár 1916. szeptember-októberi számából derült ki, melyben megjelent egy dicséretet nyert, „Csak előre édes fiam!” jellegű pályamunka, amit Kémenes Antalné, szül. Józsa Zsuzsika írt. A cikk címe: Az anyaméh megújításának új módja. A következőképpen indította az írását Kémenes Antalné: „Vidékünkön, hol méhészkedem, úgy méhesemben, mint másoknál gyakran tapasztaltuk, — őszi betelelés alkalmával, hogy némely méhcsaládban 2 anya működik. Egy öreg és egy fiatal — szintén párosodott anya, a miket ott hagyunk télire is.”

„Dr. Kémenes 1920-ban (1919-ben) lerongyolódva s mindenét elvesztve teljes nincstelenségben tért haza Oroszországból. Apósa ekkor kiküldte utána Ditróból feleségét Csonka-Magyarországba és megkezdődött életének legterhesebb időszaka, melynek enyhítését továbbképzésben, a tanulásban s a szakadatlan munkában kereste” – olvasható a Hargitaváralja újságban.

Két fiuk született. Arra következtek a különböző adatokból, hogy Sándor nevű fiuk 1914-ben születhetett, hiszen az 1930/31-es tanévben már VI. osztályosként kezdte a tanulmányait a jászberényi főgimnáziumban. Az osztály legjobb tanulója volt, a rendkívüli

Józsa Sándor,
az após

állattani gyakorlaton egyedül ő kapott egyest (legjobb jegy), az év végén pedig a példás viseletért a dr. Kövér Kálmán díjat kapta meg (11,20 pengőt). A következő tanévben osztálytársaival falapokból elkészítette Galyatető reliefjét, és igazgatói elismerésben részesültek. VIII. osztályos korában példás viseletért, szorgalmáért és előmenetelért a Deák László jutalomalapítvány kamatát (113,38 pengő) kapta. 1933-ban érettségizett jó eredménnyel. Orvosnak készült és orvos is lett. Teljesen nem ismert orvosi pályafutása, ami biztos, 1942-ben az Orvosi Kamara névsora szerint a vármegyei Ferenc József Közkórházban Szolnokon dolgozott, majd 1943-ban Jászberénybe költözött, a jászberényi kórház orvosa volt. Több városban is praktizált – az emlékezők szerint – Debrecenben, Budapesten. Családot nem alapított. 61 éves korában hunyt el.

Antal nevű fiuk 1923-as születésű. Az 1935/36-os tanévben volt első osztályos a főgimnáziumban. Évente

majdnem minden tantárgyból kettest (a második legjobb jegy) kapott. Az évek során rendkívüli német társalgási, ének és egészségtan órákon vett részt jó eredménnyel.

Az 1939/40-es tanévtől nem találkoztam a nevével a gimnáziumi tanulói névsorban, ugyanis a jászberényi Tanítóképzőben folytatta tanulmányait. A tanító oklevél megszerzése után tanított Hajtán, Homokon, majd Karádon.

Feleségével, Hamar Rozáliával a Tanítóképzőben ismerkedett meg. Rozália végül nem végezte el a képzőt, hanem könyvelő lett, és a jászberényi Bútoripari Vállalat (BUBIV) főkönyvelője volt. Gyermeük nem született. Antal tüdőbeteg volt, 1984-ben halt meg, 3 évvel fiatalabb felsége 1997-ben

Az 1946/47-es tanévben Dr. Kemenes Antal már nem volt a tanári testület tagja. Az évkönyvben megtalálható az oka: „Dr. Kemenes Antal tanárt szolgálati idejének kitöltése után a VKM. 1946. VII. 30-án kelt 96.866/1946. V. sz. rendeletével saját kérelmére nyugállományba helyezte. Hosszú és odaadó munkássága után élvezze a megérdemelt nyugalmat.”

35 évi szolgálat után 1946. október 1-jén vonult nyugalomba. A nagytudású tanár 16 évig volt tisztelt, megbecsült polgára Jászberénynek.

Tanítványok sokaságát oktatta-nevelte a történelmi, földrajzi tények mellett hazaszeretetre, a régmúlt, az ősök megismerésére, emléküik megőrzésére.

Nyugdíjas éveit a Dunántúlon, valószínűleg Sümegen töltötte feleségével. Nyolcvanhét évesen ott is hunytak el, hamvaikat, sőt Sándor fiukét is, ott temették el. Most azonban már mindnyájan a jászberényi Szent Imre temetőben pihennek. Ugyanis Antal fiuk felesége exhumáltatta hamvaikat, és hazahozatta Jászberénybe.

Az életéből majdnem 50 év sok eseményét megismerve, végig követve, azt gondolom, hogy ez az írás lehet a jelen tisztelgése különleges egyénisége előtt, aki Trianon után menekülteként került Magyarországra, de székely gyökereit soha nem felejtette.

Források

- Állami gimnázium, Szentgotthárd értesítője, 1913
 Állami főgimnázium, Gyergyószentmiklós értesítője, 1914-1919 között
 Ellenzék, 1922. február (43. évf., 24-28. sz.) 1922. 2. 5 / 28. sz.
 Friedrich Klára-Szakács Gábor Tászkotetőtől a bosnyák piramisokig Budapest, 2007
 Hivatalos Közlöny, 1930 (38. évfolyam, 1-24. sz.) 1930. 6. 15. / 12. sz.
 Jászberényi József nádor főgimnázium értesítői 1930-1947 között
 Jász Múzeum Történelmi Dokumentációs Tára
 Királyi katolikus főgimnázium értesítői, Mezőkövesd 1919-1921

Dr. Kemenes Antal felesége,
Józsa Zsuzsanna

- Magyar Kultúra. Társadalmi és tudományos szemle. 1. évfolyam (Budapest, 1913)
 Magyar Nyelvőr 1913., 1914.
 Magyarország cím-és névtára, 1911-1940 között
 Pesti Hírlap, 1929. április (51. évf., 74-97. sz.) 1929. 4. 11. / 81. sz.
 Szegedi Új Nemzedék, 1937. november (19. évf., 249-272. sz.) 1937. 11. 7. / 253. sz.
 Székely Nép, 1913 (31. évf., 1-143. sz.) 1913. 7. 29. / 84. sz.
 Székely Nép (1913): Hun-székely feliratok – Csíkmegyei régiségek (folytatás a 10. oldalon)

(folytatás a 9. oldalról)

Dr. Suba György emlékezése, melyet dr.
Suba Györgyné jegyzett le.
Nagy László és felesége, Koncz Éva em-
lékezése

https://magyarmegmaradasert.hu/files/k_aktatar/fa_er_2.pdf
http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf2442.pdf
[file:///C:/Users/user/Downloads/rem_2%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/rem_2%20(1).pdf)
<https://hargitanepe.eu/brassai-tanarur-es-a-csiki-muveszeti-neveles/>
https://en.mandadb.hu/common/fileservlet/document/332255/default/doc_url/magyar_irok_elete_es_munkai_XVII_kotet.pdf
http://misc.bibl.u-szeged.hu/46326/1/hargitavaralja_1937_044_048.pdf

A nyugdíjas tanár 1958-ban

http://epa.niif.hu/02700/02767/00309/pdf/EPA02767_szekelyseg_1912_28.pdf
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Tamga>
<https://tenyekerodje.blogspot.com/2013/05/taszok-tetopallagkultura.html>
<http://www.magtudin.org/Papok%20es%20tanitok.htm>
Friedrich Klára: Papok és tanítók a rovási fennmaradásáért
https://library.hungaricana.hu/en/view/Csiksomlyo_4505_katolikus_4538_1903/?query=d%C3%A9zi%20mih%C3%A1ly%20dobos&pg=158&layout=s
http://documente.bcucuj.ro/web/bibdigit/periodice/meheszetikozlony/1916/BCUCLUJ_FP_108067_1916_031_009_010.pdf
<http://www.leventevezet.extra.hu/Taszok.pdf>

Csörgő Terézia nyugdíjas
biológia-kémia szakos tanár

RÉGI POROS IRATOK A Petrovics-féle lacházi szerződés

Ismeretes, hogy Petőfi Sándor (1823–1856) több ízben is megfordult Lacházán. Az már azonban kevésbé köztudott, hogy a költő apja, Petrovics István (1791–1849) 1833-ban mézár-széket szeretett volna nyitni Lacházán, amint erről az alábbi okirat tanúskodik:

„Kis Kun Laczházi Mézárszékről kötött Árendás Contractus [haszonbérleti szerződés] Petrovics Istvánnal az 1833/4, 1834/5 és 1835/6-ik Esztendőkre Mi alább is meg írott Kis Kun Laczháza Községe Ordinarius [Fő Bírāja és Tanáttsa edgy részről adjuk emlékezetekre akiknek illik, Hogy (éfyó Esztendei Julius 15-ken tartatott Köz Licitatio [árverés] alkalmával) Helységünkben lévő Mézárszékünket ki adtuk árendába Petrovics István Szabadszállási lakosnak Esztendőnként 210 az az Kétszáz Tíz Ezüst ftökért. a következő feltételek alatt nevezetessen.

1-^{ör} Fog ezenn Arenda kezdődni folyó Esztendei November első Napján, és folyik három edgy más utánn következő Esztendőknél által, az 1836-k Esztendei October utolsó Napjáig.

2-^{ör} Köteles lészen a nevezett Arendás 100-tól 5 ft Bánat pénzt most tústént, magát az Arendalis Sumát pedig mindenkor fertályonként [negyedévenként] előre pontosan fizetni, az elő fizetett Bánat pénz utolsó fertályában tudatván.

3-^{ör} Altal adatik az Arendátornak az alsó Göből Kuti kaszálló, – mely 9. Holdakat tesz. Legelőül pedig által engedtetik ávágo Marhák számára, – mely az illendő mennyiséget által nem hághattya – a Bokrosnak alsó része; a Legelő tágu-lásával pedig Csókán, vagy Káton járhatnak vágó Marhái, – de csak ott, ahol más marhák is járnak.

4-^{er} A' szokott Adót, vagy más törvényes Segedelmeket az Arendás, az Arendális Summától köteles lészen.

5 A' Szék álló Legénynek tartozik illendő bért adni a' Tettes Kerületek ujjabbi rendeléséhez képest, nehogy az, mint eddig, a Bért nem kapás színe alatt további zsarolásokat tehessen.

6. Tartozik a' fent nevezett Arendás, a' Mézárszéket állandóan jó, és egészséges Hússal tartani, az igaz mértékre, Limitatoria a' törvényes 12 ft büntetés alatt vigyázni. Ha pedig ezenn kötelezése ellenére rossz Húst méretne, és azt az első meg ítésre a' Székből el nem iktatná, tehát a Helybéli Politiae Inspector [közfelügyelő] kifogja hagyatni – a' Tanáts hírével. –

7-er A Fadgyuvalis hasonlóan a' limitatio Szerént tartozik a' lakosokat kielégíteni, és Külsőknek adni, mind addig tilalmaztatik, mig lakosainknak szükség lészen reá

8-^{or} Friss Sertes Húst, Hajjat, Szalonnát a piaton árulni lakosainknak továbbá is Szabadságában lészen.

9-^{er} A lakosoknak lába törött, vagy vén, de egészséges Marhájokat, ha fizetésért ki mérni nem akarná, és azok gazdái az Előjáróságnál jelentést téstnek, a tulajdonos a' maga Házánál ki mérheti; Ha pedig az Arendások az efféle Marhák ki mérését felvállalják, nékiek nem többet hanem edgy ökörtől edgy tallért, edgy Tehentől 1 fto. edgy harmadfü Marhatól 45 krt, edgy tavalítól 24 krt tartozzanak fizetni. végezetre

10-^{er} A' mennyiben a' Marha vágás, és Hús méréshez való Eszközök a' Helységéi volnának, azokrol a' szerént, a' mint által vérszi számolni köteles.

Más részről én is Petrovics István a fentebb irt. Cikkelyeket, és feltételeket meg értvén, azoknak minden részben pontos tellyesítésére magamat kötelezem. Költ Lacházan Julius 15-kén 1833-k Esztendőben.

NN. Laczháza Községe
Fő Bírāja és Tanáttsa.
Deák Ignázt Első Nótárius által

A kétoldalas szerződéstervezet

A tanács által megfogalmazott szerződést azonban egyik fél sem írta alá, tehát így nem is realizálódott, ezért Lacháza 1833. augusztus 20-án a következő levelet adta ki: